

WITTE WATERRANONKEL (*RANUNCULUS OLOLEUCOS*) TERUG OP DE BEEGDERHEIDE

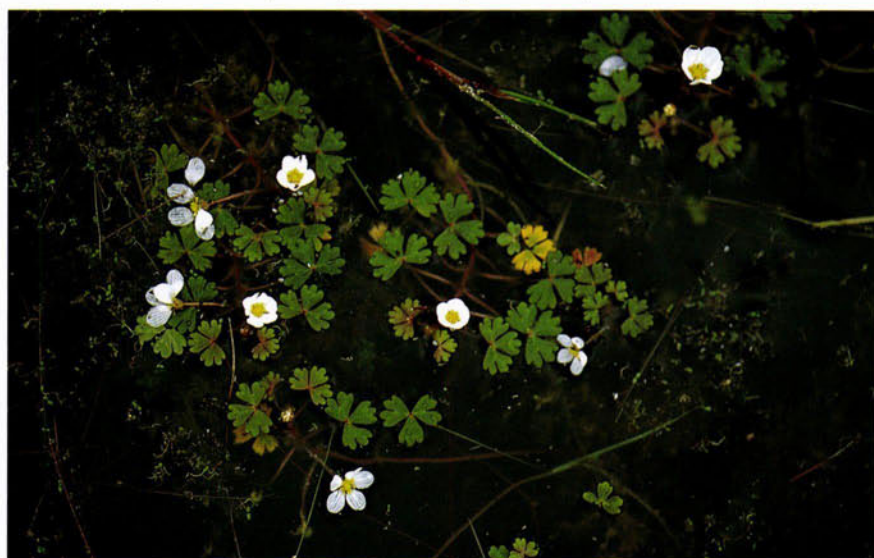
J.T.Hermans, Hertestraat 21, 6067 ER Linne

Tijdens een inventarisatieronde in het kader van de flora- en vegetatiemonitoring in 2002 werd in het Verloren Ven op de Beegderheide de Witte waterranonkel (*Ranunculus ololeucos*) ontdekt. Nadien bleek dat Witte waterranonkel al in 2001 in dit ven was waargenomen door R. Berkhout. Het betreft hier niet de eerste vondst van deze soort op de Beegderheide. In 1989 werd de Witte waterranonkel aan de rand van de Beegderheide aangetroffen in een twee jaar oude poel (JANSEN & JANSEN, 1991). Deze locatie is inmiddels door de aanleg van het drinkwaterbekken verloren gegaan (mondelinge mededeling W. Jansen). De recente vondst in deze regio en haar zeldzaamheid in Limburg in het algemeen zijn aanleiding geweest tot de navolgende beschouwing.

VELDKENMERKEN

De Witte waterranonkel is een eenjarige of overblijvende waterplant die in de lente bloeit. In het water groeiende exemplaren hebben altijd drijvende en meestal enkele ondergedoken bladeren. De drijvende bladeren zijn donkergroen met naar de top verbrede wigvormige insnijdingen. De bladeren zijn opvallend kleiner en steviger dan die van de Gewone waterranonkel (*Ranunculus peltatus*). Van de

andere waterranonkels verschilt de Witte waterranonkel door de witte kroonbladen, waarvan ook de nagel wit is. Hierop slaat ook de soortnaam *ololeucos*, hetgeen geheel wit betekent. De kroonbladen bedekken elkaar niet of nauwelijks met de randen (figuur 1). Op drooggevallen plaatsen vormt de Witte waterranonkel zeer korte, liggende stengels met enkele fijn verdeelde bladeren met korte, afgeplatte slippjes; meestal bloeien dergelijke planten niet (WEEDA *et al.*, 1985).

VERSPREIDING IN NEDERLAND

De Witte waterranonkel heeft een Atlantische verspreiding, die als een band over het West-Europese vasteland loopt. In Nederland komt ze zeldzaam voor in de Pleistocene zandstreken, hoofdzakelijk in Twente, op de Veluwe en in Noord-Brabant. In Midden-Limburg bereikt zij al de zuidoostgrens van haar areaal. Over het geheel genomen is de Witte waterranonkel sterk achteruitgegaan (MENNEMA *et al.*, 1985).

VERSPREIDING IN LIMBURG

In Limburg is de Witte waterranonkel altijd een zeer zeldzame soort geweest. CORTENRAAD & MULDER (1989) classificeren haar als bedreigd voor Limburg. Het verspreidingskaartje in MENNEMA *et al.* (1985) vermeldt na 1950 voor Limburg slechts drie vindplaatsen. Vóór 1990 bevat het waarnemingenbestand van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg een zestal locaties: Beringe – Meijel (1962); Hamert, Aan de Meer (1982); Hamert, Dorperheide (1982); Hamert, Twistedenerweg (1985); Sevenum, Ulftherhoek (1988) en Kasteel Arcen (1988). Uit de periode 1962 tot 1990 zijn, inclusief de vondst uit 1989, in totaal zeven groeiplaatsen van de Witte waterranonkel bekend. In 1990 wordt de Witte waterranonkel gevonden op een aantal locaties te Sevenum (Ulftherhoek, Hoeve Rosa, Gekkengraaf) en Grubbenvorst (Nieuwe Berkt) (SPOORMAKERS, 1991) en op de Hamert (Aan de Meer). Uit 1994 wordt zij gemeld van het Vreewater te Lomm en weer van de Hamert (Aan de Meer) (figuur 2). Uit het overzicht van de vindplaatsen blijkt dat, behalve in de regio van Sevenum, de Hamert het verspreidingsbolwerk van deze soort in Noord-Limburg is. Ook in 2002

FIGUUR 1

Witte waterranonkel (*Ranunculus ololeucos*) in het Verloren Ven, Beegderheide (foto: J.Hermans).

werd de soort daar aangetroffen in het natuurherstelproject Heerenveen gelegen aan de Twistedenerweg.

STANDPLAATS VERLOREN VEN

Tijdens de inventarisatie in 1995 van de Beegderheide door leden van het Natuurhistorisch Genootschap bleek de huidige locatie van het Verloren Ven geheel verland en omringd met aangeplant naalddhout. De vochtige plekken waren nog herkenbaar aan wilgenstruweel en pollen *Pitrus* (*Juncus effusus*). Het na 1995 door de gemeente Heel met voortvarendheid ingezette herstelbeheer heeft ertoe geleid, dat in juli 1997 op de locatie van dit voormalige ven is geplagd en aansluitend in de winter van 1997/1998 de naaldbomen zijn gekapt. Door de neerslag is de laagte weer met water gevuld en is een venmilieu ontstaan (figuur 3) waarin allerlei interessante plantensoorten verschenen. Moerashertshooi (*Hypericum elodes*) heeft zich in de oeverzone van het Verloren Ven tot een aspectbepalende soort ontwikkeld, maar ook Sterzegge (*Carex echinata*), Draadzegge (*Carex lasiocarpa*), Vlottende bies (*Scirpus fluitans*) en Veelstengelige waterbies (*Eleocharis multicaulis*) verschenen.

De Witte waterranonkel groeit op vier plaatsen in het ven op een gemiddelde diepte van 40 tot 60 cm in een bodem van mineraalarm zand. Begeleidende plantensoorten zijn Moerashertshooi, Knolrus (*Juncus bulbosus*), Veelstengelige waterbies en Vlottende bies (zie ook tabel 1, opname 1). Op een andere locatie in het ven groeit ze samen met Draadzegge.

VEGETATIEKUNDIGE POSITIE

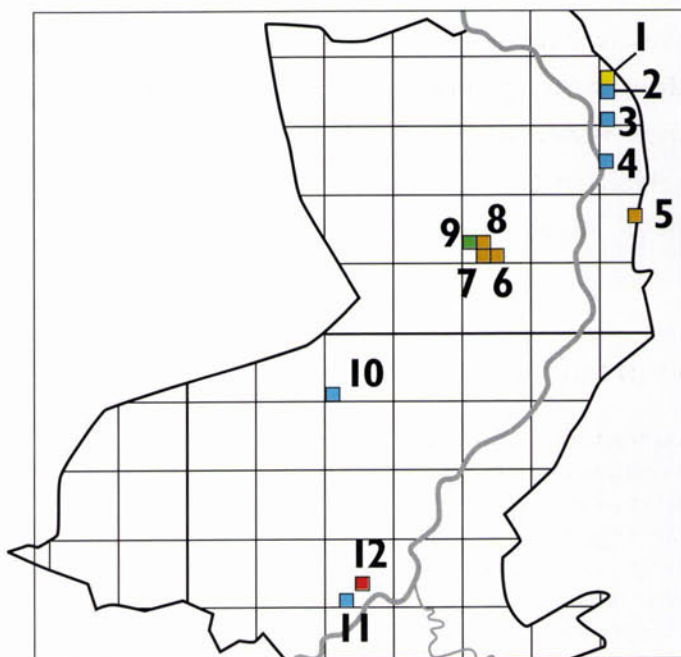
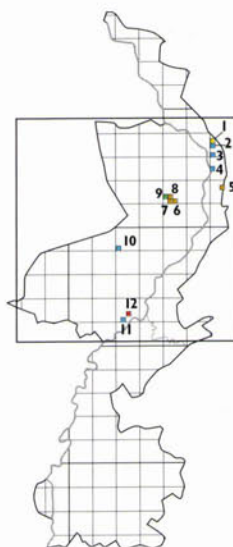
De Witte waterranonkel geldt samen met Moerashertshooi, Vlottende bies en Ondergedoken moerasscherm (*Apium inundatum*) als een diagnostische soort van het Verbond van Waternavel en Stijve moerasweegbree (*Hydrocotylo-Baldellion*) (SCHAMINÉE et al., 1995b).

Dit verbond behoort tot de Oeverkruidklasse (*Littorelletea*), waartoe plantenge-

FIGUUR 2

Verspreiding van de Witte waterranonkel (*Ranunculus ololeucos*) in Limburg, periode 1962-2002.

- periode 1962-1990;
- periode 1990-2002;
- periode 1988-1991;
- periode 1982-2002;
- locatie Beegderheide 2002. Vindplaatsen:
- 1: De Hamert (Aan de Meer);
- 2: De Hamert (Twistedenerweg);
- 3: De Hamert, Dorperheide;
- 4: Kasteel Arcen;
- 5: Vreewater bij Lomm;
- 6: Grubbenvorst (Nieuwe Berkt);
- 7: Sevenum (Gekkengraaf);
- 8: Sevenum (Hoeve Rosa);
- 9: Sevenum (Ulfterhoek);
- 10: Beringe-Meijel;
- 11: Beegderheide 1989;
- 12: Beegderheide 2002.

FIGUUR 3

Het Verloren Ven in oude luister hersteld (foto: J.Hermans).

TABEL I

Vegetatieopnamen van de Beegderheide (opname 1) en het Heerenveen, Hamert (opname 2, 3) volgens Braun-Blanquet (SCHAMINÉE et al., 1995a).

Opnamenummer	1	2	3
Datum in 2002	20/5	29/6	29/6
Oppervlakte in m ²	4	4	1
Kruidlaag hoogte in cm	40-50	10-40	5-60
Kruidlaag bedekking in %	20	100	20
Moslaag bedekking in %	60	-	-
Aantal soorten	8	7	6

Nederlandse naam	Wetenschappelijke naam			
Witte watterranonkel	(<i>Ranunculus ololeucos</i>)	+	+	+
Moerashertshooi	(<i>Hypericum elodes</i>)	2a	.	.
Knolrus	(<i>Juncus bulbosus</i>)	+	4	2a
Veelstengelige waterbies	(<i>Eleocharis multicaulis</i>)	+	.	.
Vlottende bies	(<i>Scirpus fluitans</i>)	+	2a	.
Pitrus	(<i>Juncus effusus</i>)	+	.	+
Veldrus	(<i>Juncus acutiflorus</i>)	.	+	.
Kruipend struisgras	(<i>Agrostis canina</i>)	+	.	+
Egelboterbloem	(<i>Ranunculus flammula</i>)	.	+	+
Watervanel	(<i>Hydrocotyle vulgaris</i>)	.	.	+
Mannagras	(<i>Glyceria fluitans</i>)	.	1	.
Geknikte vossenstaart	(<i>Alopecurus geniculatus</i>)	.	+	.
Waterveenmos	(<i>Sphagnum cuspidatum</i>)	4	.	.

meenschappen behoren die typisch zijn voor zacht, matig zuur tot neutraal, matig tot zeer voedselarm water. Kenmerkend voor de standplaats van Witte watterranonkel is een hoog sulfaat- en een laag fosfaat- en carbonaatgehalte van het water (BLOEMENDAAL & ROELOFS, 1988). Van de binnen dit verbond onderscheiden associaties komt de Witte watterranonkel in het Verloren Ven voor in de Associatie van Vlottende bies (*Scirpetum fluitantis*).

Ter vergelijking van de vegetatiekundige positie in het Verloren Ven zijn in tabel I ook twee vegetatieopnamen met Witte watterranonkel opgenomen van het opgeschoonde Heerenveen (de Hamert, Twistedenerweg) uit 2002. Ook deze opnamen kunnen gerekend worden tot de Associatie van Vlootende bies. Witte watterranonkel groeit in het Heerenveen op ondiepe, snel droogvallende standplaatsen samen met veel Knolrus, maar ook Vlottende bies, Egelboterbloem (*Ranunculus flammula*), Watervanel (*Hydrocotyle vulgaris*) en enkele grassen (tabel I, opnamen 2 en 3).

BEDREIGDE PLANTENGEMEENSCHAP

Gemeenschappen van de Oeverkruid-klasse worden van twee kanten bedreigd: door verzuring en door toename van voedselrijkdom

(eutrofiëring). Doordat deze zachte wateren slechts een geringe buffering kennen, vallen ze gemakkelijk ten prooi aan verzuring (SCHAMINÉE et al., 1995b; WEEDA et al., 2000). Het uitwendige beheer van deze Oeverkruid-gemeenschap in het Verloren Ven dient gericht te zijn op het voorkomen van eutrofiëring en verzuring. Positief is het feit dat het Verloren Ven niet in verbinding staat met geëutrofiëerd water. Een nadeel is dat een geïsoleerd liggend ven sneller verzuurt, waardoor Knolrus, Kruipend struisgras (*Agrostis canina*) en veenmossen zich snel kunnen uitbreiden ten koste van andere venplanten. Het inwendig beheer moet daarom ook zorgen voor het tenminste plaatselijk handhaven van een min of meer kale bodem door kleinschalig plaggen of schaven. Eventueel kan langs de oevers en in ondiep water 's zomers worden gemaaid om dichtgroei en verlanden tegen te gaan. Om de voedselrijkdom laag te houden dient het maaisel te worden afgevoerd.

De aanwezigheid van Witte watterranonkel is sterk afhankelijk geworden van graafwerk. Daardoor ontstaan er soms nieuwe, vaak maar tijdelijke, vestigingsmogelijkheden, waartoe bijvoorbeeld de locaties in de omgeving van Sevenum behoren.

De vondst in 2002 van Witte watterranonkel in een Midden-Limburgs heideven is niet alleen bijzonder vanwege haar zeldzaamheid en de aard van de locatie, maar ook regionaal

van grote betekenis. Inspanningen om deze plantengemeenschap in het Verloren Ven ook voor de toekomst enige garantie te bieden, zijn daarom zeer te rechtvaardigen.

SUMMARY

RANUNCULUS OLOLEUCOS RETURNS TO THE BEEGDERHEIDE AREA

This article describes the discovery in 2002 of *Ranunculus ololeucos* in a pool at the Beegderheide nature reserve. *Ranunculus ololeucos* is a very rare plant in the province of Limburg, having been found at seven locations between 1962 and 1990. Between 1990 and 2002, it was found near Sevenum and in the De Hamert nature reserve. At the Beegderheide pool, *Ranunculus ololeucos* is accompanied by Marsh St. John's-wort (*Hypericum elodes*), Floating club-rush (*Scirpus fluitans*), Many-stalked spike-rush (*Eleocharis multicaulis*) and Bulbous rush (*Juncus bulbosus*), a characteristic combination.

The article ends with recommendations for the management and conservation of the present situation at the Beegderheide area.

LITERATUUR

- BLOEMENDAAL, F.H.J.L. & J.G.M. ROELOFS (RED.), 1988. Waterplanten en waterkwaliteit. Stichting Uitgeverij Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging, Utrecht.
- CORTENRAAD, J. & T. MULDER, 1989. Bedreigde planten van Limburg. Natuurhistorisch Maandblad 78 (11): 181-184.
- JANSEN, S. & W. JANSEN, 1991. Waarnemingen van de Witte watterranonkel in Limburg. Natuurhistorisch Maandblad 80 (2): 29-31.
- MENNEMA, J., A.J. QUENÉ-BOTERENBROOD & C.L. PLATE (RED.), 1985. Atlas van de Nederlandse Flora 2. Zeldzame en vrij zeldzame planten. Kosmos, Amsterdam.
- SCHAMINÉE, J.H.J., A.H.F. STORTELDER & V. WESTHOFF, 1995a. De vegetatie van Nederland. Deel 1. Inleiding tot de plantensociologie – grondslagen, methoden en toepassingen. Opulus Press, Uppsala/Leiden.
- SCHAMINÉE, J.H.J., E.J. WEEDA & V. WESTHOFF, 1995b. De vegetatie van Nederland. Deel 2. Plantengemeenschappen van wateren, moerassen en natte heiden. Opulus Press, Uppsala/Leiden.
- SPOORMAKERS, L., 1991. Aanvullende waarneming van Witte watterranonkel in Noord-Limburg. Natuurhistorisch Maandblad 80 (3): 64.
- WEEDA, E.J., R. WESTRA, CH. WESTRA & T. WESTRA, 1985. Nederlandse oecologische flora, wilde planten en hun relaties I. IVN, VARA en VEWIN, Amsterdam, Hilversum, Rijswijk.
- WEEDA, E.J., J.H.J. SCHAMINÉE & L. VAN DUUREN, 2000. Atlas van plantengemeenschappen in Nederland. Deel 1. Wateren, moerassen en natte heiden. KNNV Uitgeverij, Utrecht.